అసలు సత్యాశ్రయ కందశిలాశాసనం*

పరిష్కర్త: శ్రీ రుక్మిణీనాథశాస్త్రి

శాసనం దొరికినవిధం

అప్పటికి, నే నింకా ధారాళంగా సిగిరెట్లు తాగుతూన్నాను, మానలేదు. కుతి తీరడానిక్కూ కృత్రిపడడమూ లేదు. ఏరాళముగా వాటిమీద పాటలురాశి ప్రచురించి ఎడా-పెడా, మెప్పుల్నీ, దెప్పుల్నీ మూట కట్టుకుంటూనే వున్నాను. కొమ్ములు తిరిగిన భావకవికింద చెలామణీ ఔతున్న రోజులు అవి. నాలో నాకే వేదన, నాలో నాకే సంతోషం, నాలో నాకే దిగులు, నాలో నాకే తబ్బిబ్బు. అల్లాంటి ఉపద్రవకరమైన రోజులు అవి. మా యింటికి పక్కయింటికి ఎదటి యింట్లో వోభాగాన ముసలి వెధవ అవ్వగారున్నారని నన్నెరిగిన ప్రతివాడికీ తెలుసు. ఆ అవ్వగారిపేరు ఆ అంధరితోపాటు నాకు తెలీదు. కాని మా ఆవిడా, నా మరదలూ, మాపాపా (మూడేళ్లున్నర ఈడు మాపాపకు) అంధరూ అన్నట్లు నేనూ ఆవిణ్ణి అవ్వగారంటున్నాను. ఆ అవిడా ఆవిడచెల్లెలికొడుకూ [పేరు పార్థసారథి, చెట్టంతమనిషి, మంచివాడే, పాపం ఆయనకు పడుచుదనంలోనే భార్యపోయింది. మళ్లీ సమ్మంధాలు రానూలేదు. ఆయనా సంసారం జంజాటం, రొంపి అని పెళ్లిచేసుకోలేదంటాడు! దాసీ అంకమ్మని బాహాటంగానే ఉంచుకొన్నాడు! మందులు [వశ్యౌషధాలు] కక్కించడం ప్రధానవృత్తి. బైరాగుల్తోటీ జంగాల్తోటీ తిరుగుతాడు. బైరాగుల కుండే అన్నిఛండాలపుగుణాలూ ఉన్నై.] యిద్దరూ రోజూ వొచ్చేట్టుగా, మామూలుగా, రాత్రెళ్లు భోంచేశాక వొచ్చే పెత్తనాలకు వొచ్చారు. వొస్తూనే వోకథ ఎత్తుబడిచేసి మరీవొచ్చాడు. వాడిదుంపతెగా, వన్నెలు చిన్నెలుగా, పూసగుచ్చినట్లు ఏం రంజుగా చెప్తాడనీ కథల్ని. పక్కనుండి వింటూంటే—ఇల్లా మనం రాస్తే... అని అనిపిస్తుంది. వాడు వెళ్లిపోయాక తీరాచూస్తే అందులో ఏమీవుండదు. వొచ్చి మాఅంధరితోటీ కథాకేళి జరిపి, కభుర్లు చెప్పి వెళ్లిపోయాడు. వాడు యివాళ చెప్పిందాంటో వొక కొత్తవిషయం వుంది. పెదపెంటపాట్లో బైరాగు లుంటారట. వాళ్లు త్రికాలవేదులట. ఆపన్నార్తిప్రశమన ఫలు లని.

రాత్రి ఫదింబావు అవుతుంది అప్పటికి. బైరాగి విరాగిశబ్దభవం. 'వ' కు, 'బ' వొచ్చింది. సరళానికే గసడదవా ౽౽దేశం. వృద్ధి. వైరాగ్యం, బైరాగ్యం కాలేదు. వైరాగ్యం, విరాగి మాటలు ప్రసవించిన విచిత్రరూపం; అని నాలో నేను తెలీకుండా యింతభాషా చర్చచేసుకున్నాను.

మావాడు యింతలో యాడవడం, మాఆవిడ వేళకు తగ్గట్టుగానే భోంచేస్తూండడమూ, నన్నుకాస్త సమదాయించ రాధా

---

* నా దగ్గర ఉన్న శాసనపాఠా న్ననుసరించి.

అని కోప్పడ్డమూ నా ఆలోచనకు వాక్యూం బ్రేక్ వేశినై.

తెల్లార్లూ పెంటపాడూ, బైరాగులూ, పెంటపాటి మఠాలూ, లోకసంగ్రహార్థం రాగ ద్వేషాదుల్ని చంపుకున్న, సన్యసించిన, ప్రత్యక్షగోస్వాములూ, హరనాథ బాబాలూ, గౌరాంగులూ, అవీ ఖెగ ఆలోచించాను. కునుకు పట్టలేదు. కృష్ణ శాస్త్రి అన్నట్లు—

పానుపంటని వేడినిదర

వేగించాను. తెల్లారఘట్ట అవ్వగారు భూపాల రాగచ్ఛాయగా:

"కేశవా యని నిన్ను
వాసిగా భక్తాలు
వర్ణింపుతున్నారు లేరా...
వాసవవందితా,
వసుదేవనందనా,
వైకుంఠపురవాస లేరా..."

అని పాడుతూ పేడ వేటకు బయలు దేరారు. రైలు కూతేశింది. ఆవిడ మా యింటిదగ్గరకు వొచ్చేప్పటికి –

"మేలుకో ఆకాశగంగా
మేలుకో శివకాశి గంగా
మేలుకో శంభూనిరాణీ
మేలుకోవమ్మ
గంగా
మేలుకో!"

అంటున్నారు.

ప్రబోధం అయింది. వెంఠనే ఆవిణ్ణి కలుసుకున్నాను. పెంటపాటి సంగతి ఆరా తీశాను. "యిప్పుడా? ఆ సంగతి-" అంటూ కొంచం నసిగి చెప్పింది గొడవగా.

మళ్లీ అవ్వగారు

మేలుకోనవే రాజహంసా
మేలుకోను చైతన్యమా...
మేలుకోనవే శుద్ధనిలయా
మేలుకోనగదవే...
జీవా
మేలుకో...

అంటూ సందు తిరిగి వెళ్లిపోతున్నారు! నాచెవుల్లో, నాలో "మేలుకో" గింగురుమంటోంది. తేలిన పర్యసానం: పెదపెంటపాడూ, చినపెంటపాడూ అని రొండూవున్నైనట. రొండుచోట్లా బైరాగు లుంటార్ట. పెదవేగీ చినవేగీ అని రెండూ వున్నట్లు. విశ్వనాథ సత్యనాణగారి వేగీక్షేత్రంపద్యాలు గుర్తుకొచ్చినై. నాలో నేనే అలవాటుగా గనక చదువుకున్నాను. ఆపద్యాలు రాశేప్పుడు అక్కడ సత్యనాణగారు ఎంత ఉహ్వాంగారో..

అక్కడి రసవాద, ధాతువాద, శిలావాద కాష్ఠవాదు లుంటారని ఖెగవూహిస్తోంది మనస్సు.

నన్నయ్యకు పూర్వపువీ, దగ్గరవీ శాసనాలు కొద్దిగానే దొరికినై. మన మో రొండు మూడు చులాగ్గా సంపాయించి పబ్లిష్ చేస్తిమా, భాషాసేవ ఆసైడ్ నించి కూడా చేసినట్లౌతుంది. ఉబ్బూత లూగుతున్నాను.

చేతులో దమ్మిడీ లేకపోయినప్పటికీ అప్పచేసి[2] పెంటపాడు బయలుదేరాను.

2. కాబూలీవాడు అప్పు యివ్వకపోతే, ఈ శాసనాల సంచారం అప్పట్లో పడేదీకాదు, యిటు వంటి శాసనాన్ని నేను సంపాయించేవాణ్ణీ కాను. భాషాసేవ జరిగేదీ కాదు. అందుకు మీరంథా నాతో పాటు, ఆ కాబూలీవాడికే, అప్పు యిచ్చినందుకు కృతజ్ఞత చూపడం మర్యాద.

అక్కడ బైరాగుల్ని కలుసుకుని, తిండీ తిప్పలూ లేక, వేళాపాళా లేక, వరసా వావీ లేని ఆ బైరాగుల్ని ఆశ్రయించి మొత్తమ్మీద నాల్గోనాడు పెదపెంటపాట్లో శాసనా లుంటా యని గ్రహించాను. కన్యాశుల్కంలో బైరాగి, విశాఖపట్నం తీర్థపు రాళ్ల రేవున, కొన్ని నిలువలలోతున, కంచు శివాలయం వుందని చెప్పినట్లుగా, శ్రీ భిక్షానందగిరి [నాకు శాసనాల భోగట్టా తెలిపిన సద్గురిని దీక్షానామం] వారు, చూచాయగా, పుకారుగా, మబ్బులో దోబూచిగా మాటలలో మాటగా, ఊరికి వుత్తరప్పక్కని శాసనాలుంటా యని అన్నారు. వుండలేక అప్పుడే బయలు దేరుదా మనుకుని, గురువుగారి కెక్కడ కోపంవొస్తుందో అని ఆ పూటకు అక్కడే తేవిణీవేశి, మర్నాడు పొద్దున బైలుదేరాను. ఎంత వెతికినా శాసనాలు ఏవీ నాకంటి క్కనబడలేదు. శాసనాలు ఛట్టున కనిపిస్తాయా? ఎంతకష్టపడాలీ? గిరాంమ్మూర్తీ, మానవల్లి రామకృష్ణకవి, కొమర్రాజు లత్ష్మణ్రావుగార్లు, ఎంతెంత కష్టపడి సంపాయించారో గదా, శాసనాల్ని. కొంత దూరం పోగా, పోగా, తులిశికోటలూ, [శ్మశానం కాదూ మరి] వోచిన్న గుంటా, దాంటో పసరెక్కిన నీళ్లూ, పక్కని యేటవాలుగా, చాక్షగా, బట్టలు వుతుక్కోడానికి వీలుగా, వోఎర్రనిరాయీ, కనబడినై...

తిరిగి తిరిగివున్నానేమో, ఛాలివొస్తోంది. చేతులో ప్రయాణపుసంచీ, వైతాళికులూ (కవిత్వం పక్కన వుండకపోతే, బతగ్గలనా) ఆ రాతిమీదపెట్టి, అట్లాగే ఆరాతిమీద తిష్ఠవేశి, యింత అలసట తీర్చుకున్నాను.

—యింతలో సిగిరెట్టు దమ్ములు కాశిని తీసి, యిహ లేచిపోదా మనుకుంటూండగా, ఆ సాయింత్రం సూర్యుని బక్కకోపపు కిరణాలు ఆరాతిమీద పడ్డై. అంతదాకా తుమ్మల్లో పొద్దుకూకిన ట్లుండే ఆరాయి ఆకాస్తకే, ఛర్రుమని ధగాధగా మెరిసింది. చూశాను. యింకేం? లిపీ సంజ్ఞలూ గోచరించినై. అమ్మ!

తీరా చూస్తే, వోనిలువుగీతా, (సన్నంగా) వోఎర్రటిపేడూ (రాయిబహుపాద్ది. శాసనం చెక్కినవాడు అశ్రెద్ధగా చెక్కివుంటాడు, వీడిదుంప తెగా) కనిపించినై.

కాకతీయులకు వరాహాముద్రా, విజయనగరపురాజులకు చిక్కిరిబిక్కిరి అక్షరాలతో శ్రీవిరూపాక్ష, అనీవుంటై. అటువంటిదేమో అని చూచాను. కాదు. ఏదో ఎదో సింబాలిజం!

ఐతే, యేమిటీ- ఈసింబాలిజం?

నాకేం బోధపల్లేదు.

జయంతి రామయ్యాపంతులు, రాళ్లభండి సుబ్బారావు, భావరాజు కష్ణరావు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశెర్మగార్లకు తెలీచేస్తే—వాళ్లు చులాగ్గా తేల్చేస్తారు. భావకవినైనంత మాత్రాన, నా మనస్సౌందర్యం చూడక, మాలకాటణ్ణి చూశినట్లు చూశి, యద్దేవా చేస్తే...

ఛీ, నామర్దా.

కుర్రకారు హిస్టోరియన్స్, మారేమండ రామారావు, పుట్టపర్తి శ్రీనివాసాచార్యులకు తెలీచేస్తే—అసలు వోకమిటీనివేస్తే...

భేష్!

ఏముటీభేషు?, ఆకమిటీ వోఅయిదారు నెల్లుతాత్సారంచేస్తూ, చివరికి-"రాయి బహు పాతది. అక్షరాలు తెలీటంలేదు. లోని విష యం బ్రహ్మభేద్యంగా వున్నై. తత్వం బోధ పళ్లేదు. ఏంచేస్తాం ఇప్పటికి దొరికిన ప్రెమా ణాల నుబట్టి చూస్తే—రాయిమాత్రం బహు దొడ్డది" అని తీర్మానించి సీల్లు నమిలితే— మళ్లీ నామెడని యీచట్టుబండ తప్పదామె.

ప్ల్చ!

వాళ్లు మటుక్కు నాకంటె హేమా హేమీలా? ఎల్లా ఓఅల్లా నేనే తంటాలు పడదా మనుకున్నాను.

మళ్లీ రాతిదగ్గరికి పోయి చూశాను. అల్లాగే వుంది. ఆలోచించగా, చించగా, స్ఫురించింది. దానకాలాన్ని గుర్తుంచాడు శిల్పి! ఎర్రటిపేడు కుజగ్రహం. ఆనిలూపాటి సన్నగీత, అనూరాధ, లేదా, విశాఖ. ఆ గ్రహం ఈతారను వేధించిన సమయం. ఆ మహాపుణ్యసమయాన. అని యింత అర్థా న్ని సింబలైజ్ చేశాడు శిల్పి! వీడమ్మకడుపు కాలా! శాసనాన్ని తూచి బరువు నిర్ణయించ డం భారతిలో ఏశాసనం విషయంలోనో చదివాను. సోమశేఖరశెర్మగార్ని అడుగుతే, లోహశాసనాలు అల్లాతూస్తారని, తద్వారా, శాసన కాలికతను గుర్తించొచ్చనీ, వోసారి అన్నట్లు గుర్తు. వెధవ వైదీకబ్బుద్ధి. అప్పుడే శిలాశాసనాల విషయం అడిగానుకాదు.

పోనీ, దీన్నికూడా తూయ కూడదా అనిపించింది ఆ తొందర వుత్సాహంలో. చుట్టుపక్కల తక్కడ లేదు. ఉజ్జాయింపుగా అన్నా, చూద్దామని ఎత్తాను ఊతం చేసు కుని. అమ్మో. ఆముక్తమాల్యద (మహా కావ్యం)అంత బరువూ వుంది.

—నేను కెమేరా తీసుకు పోలేదు. చెప్పొద్దూ నాకు ఫోటోలుతీడం చాతకాదు. పోనీ యింత కాటుక మషి, మసి, తీసుకు పోలేదు. మారేడుకాయను చేసి ప్రింటు (Print) తీసుకోడానికి.

ఉత్త ఎఖ్ఖాకొద్దీ వెళ్లానేగాని, ఏం ఏం తీసుకెళ్లాలో గుర్తులేదు. నలుగుర్నీ కనుక్కుని ఐనా వెళ్లలేదు. నా అవస్త చూస్తే నాకే డాన్కిక్జోట్ గుర్తుకొచ్చాడు.

ఆలోచించి—

గట్టిగట్టి రాగిడిమట్టి—సహం ఎండింది, యింత పట్టుకొచ్చి, దిమ్మగా చేసి, దాన్ని ఆరాతికి అతికించి, దాన్ని పదిలంగా యింకో చోట పెడుతూ, ఆశాసనానికి నకలు ఎత్తు కున్నాను. తరువాత ఆ మట్టిదిమ్మలకు మసి పూసి, దాన్ని కాగితంమీద అద్దుకుని, దాన్ని ఫొటో (Photo) చేశి, ఆ ఫొటో కాపీలు (Photo copies) ఆ రాతి దగ్గరకు తీసికెళ్లి సరిచూసుకుని, పరిష్కరించ దలు చుకున్నాను.[3]

తరువాత వివరణలూ, సవరణలూ రాసిపెట్టుకుని, కిందటిసారి మద్రాసు వెళ్లి నప్పుడు, మల్లంపల్లి సోమశాఖరశెర్మగారి ద్వారా నాసందేహాలు తీర్చుకుని, యిప్పుడు ప్రచురించుతున్నాను. నాకు శాసనం ఎలా

3. ఈశాసనాన్ని, కదిపి, కుదిపి, దులిపి, రేపి, ఊపి, దూర్చి, మార్చి, యథాయోగ్యతగల మాటలతో తగుపాటలతో సంస్కరించి, పరిష్కరించి, ఆవిష్కరించుతూన్నాను.

దొరికిందో తెలీపర్చాలంటే యింత గ్రంథం వుంది.

ఆదిలో మా ముసిలవ్వగారి చలవ, కదా, యింతలాభం తెలుక్కి చేకూర్చింది. అంచాత ఆవిడవర్ణన చెయకతప్పింది కాదు.

శాసనం—

శాసనం వోమూల కోసుగా తెగి, విరిగి పోయింది. రాయి బహుపాతదని అనేకదాఖలాలు వున్నై. శాసనంచెక్కిన సన్నాసి, చాలా అశ్రద్ధగా చెక్కాడు. వోవేళ శ్రద్ధగా చెక్కినా, చాలకాలం కాడంచాత రాయి పేటురేగిపోతోంది. యింకా డజను సంవత్సరాలు దానికేసి ఎవ్వరూ, యీదృష్టితో చూడకపోతే, చాలాచాలాశిథిలమైపోయే దే. ముసిలవ్వ రూపేణా భగవంతుడు, నా కీ సద్బుద్ధి పుట్టించాడు. నయం.

లిపి—

యిప్పటి లిపి కానేకాదు. ఎట్లా ఔతుంది? మనం రాశే లిపే వేరు, ఈలిపే వేరు. అక్షరాలు పొంకంగా లేవు. ఆరవీటిరాజుల కాలపుపద్ధతీ కాదు. కాకతీయులనాటి పద్ధతీ కాదు. రేనాటిశాసనాల పద్ధతీకాదు. గాంగ రాజులపద్ధతీ కాదు. చాళుక్యుల పద్ధతీకాదు. రాష్ట్రకూటులపద్ధతీ కాదు. ఐతే ఎప్పటిపద్ధతీ అని నన్ను రొకాయించకండి. నాకుమట్టుకు ఏంతెలుసు? తెలీలేదు గనక, ఎంత తెలియదో అంత ప్రాచీన మని వూహిస్తున్నాను.

తలకట్లు ఏటవాలుగా వున్నై. అక్షరాలు కుదిమట్టంగా లేవు. చ, ఛ, చి, ఛీ లు స్పష్టంగా కొట్టొస్తున్నై. నసపలూ, శవర్ణమూ, ఇణీ, పులుముడుగా వున్నై. అ, డ, హలూ, మకారమూ, ఎబ్బెట్టుగా వున్నై. అచ్చులో: ఎత్వ ఐత్వ ఔత్వాలు మరీ గరినాసిగా వున్నై.

కొన్ని అక్షరాలు నాకు యిప్పటికీ చాలా సందేహాస్పదంగా వుంటే—వాటిని కుండలీకరణంలో వేస్తూ, నామూర్పులు Foot Notes లో సూచిస్తో, చచ్చి చెడి, సహాళమైన ఇబ్బందులూపడి, అడ్డమైన గడ్డీకరిచి, యీశాసనాన్ని యీమట్టుకు తేగలిగాను.

భాష—

ఈశాసనంలోని భాష యేభాషో తెమలడంలేదు. నామట్టుకు నేను 'తెలుగు' అని నమ్మి పరిశోధనలు సాగించాను. అందులో శాసనం అంథా సాంకేతికం. 'వ' అంటే వర్జ్యమో, వారమో, తేలదు. 'వి' అంటే విషయమో, విశాఖానక్షత్రమో, తెమలదు. 'వృత్తులు'అన్న మాటకు అపభ్రంశరూపమైన 'విర్తులు' ఏమో అనీ అనుమానం.

"చాలాకాలంనించీ బట్టలరాపిడి ఎంత వున్నా, శాసనంలోని విషయం ఉతకేయబడినా, అదేంమహత్తో,

"స్వదత్తాం పరదత్తాం
యో హరేత వసుంధరాం
షష్ఠిర్వరుషసహస్రాణి
విష్ఠాయాం జాయతే క్రిమిః"

అనే వ్యాసగీతలు నా మనస్సులో క్కాడ్కా మెరుస్తున్నై, యింకేం. అక్కడక్కడ దుర్గమంగానూ, దుర్ జ్ఞేయంగానూ వుంటంచాత అనేక భ్రమ ప్రమాదాలకు లోను కావలసి వొచ్చింది.

ఉర్దూభాష యేమో అనీ, బ్రాహ్మి లిపి ఏమో అనీ, అప్పుడు కించపడ్డాను

గానీండి, చిత్తచివరకు—ఖరోష్ఠీ లిపి అని తెలుంగుభాష అని నిశ్చయం చేసుకున్నాను.

లక్ష్మణ్రావుపంతులుగారు, విజ్ఞానసర్వస్వంలో రాశిన 'అక్షరాలు' అనే వ్యాసం చదివి, ఈ శాసనం కేశి చూతునుగదా- హా-య్యో లక్ష్మణ్రావుపంతులుగారు యీ శాసనాన్ని చూచివుంటే బావుండునే... అని అనిపించింది. దిగాలుపడి గుండె రాయిచేసుకుని పరిశోధనకు మళ్లీ వుపక్రమించాను.

కాలం—

శాసన "అక్షరకర్త" ఎవరో అని ఎంత భోగట్టా చేశినా, దీంతస్సలమందూ, ఇంత వరకూ ఎవరూ చెప్పలేకపోయారు.

డా. హుల్ష్, రైస్, బర్నెల్ వేఙుగోపాల చెట్టీ, వాళ్ళయినా, యిది ఇట్టాంటి దని అన్నవాళ్లు లేరే? ఏంగతి? 'వ' అని వుంది. ప్రెకరణం కవికీ, వారానికీ సరిపోతోంది. ఎటూ తేల్చలేక ఉక్కిరిబిక్కిరై, పోతున్నాను. పొంకమైన మీసాల్తో, 'శాసనం' అంటే మాటలా? అని నవ్వుతూ, గెంగురెడ్డి వీధిలోంచి వొస్తూ సోమశేఖరశెర్మగారు కనిపిస్తున్నారు మనోనేత్రానికి. అంచాత, నేను దక్కిస్తూ, ఆయన్ని గౌరవించడానికి 'వడ్డవార'మని, గ్రహిస్తున్నాను. అట్లాగ్రహించడం ఫిరంగిపురంశాసనంలోనూ, రెండో తైలపదేవుడి ఆరోశాసనంలోనూ వొస్తుంది. పోతే, కవి ఎవరో తేలలేదు. ఎక్కాల పుస్తకంలాగా, అపౌరుషేయ మేమో అనీ అనుకుంటున్నాను.

శాసనకాలాన్ని కవినిబట్టి తెలుసుకో వీలు చిక్కలేదు. కాలాన్ని బట్టి కవినీ పోల్చుకో లేకపోతున్నాను. వొక్కపద్యం రాశి, పేరో పేరో అని ఏడుస్తామే—ఈ కుకవిగాడు తన పేరు పోరుపెట్టకుండానే గుటుక్కుమన్నాడు, వీడి తాడు తెగా. ఇందాక, విశాఖనో అనూరాధనో కుజగ్రహం వేధించినసమయం అని అన్నానే అది నిజంకాదు, నాభ్రాంతి. ఐనా ఆముహూర్తాన్ని కూడా పరిశీలిద్దా మని అనుకున్నా, జ్యోతిషంలో, "మీనమేషా చతుర్దండీ గోకుంభే చతురర్ధకం" దాటితే నాకు రాదు. జ్యోతిర్వేత్తలయిన నాస్నేహితుల్ని కలుసుకుందామన్నా శ్రీనివాస శిరోమణి (జ్యోతిషం తెలిసిన స్నేహితుడు నాకు ఇత నొక్కడే) ఆ దుక్కుమాలినచన్నపట్టణం వీధుల్లో, ఊకకూరిన చవకరకం సిగరెట్లు దహిస్తూ విధికి, ఎదురు, నిలువు ఈత ఈదుతూన్నట్లు నడుస్తాడేగాని, యిల్లాంటి మంచిపని అంటే కలిశిరాడు. పైపెచ్చూ, నిరుత్సాహపరుస్తాడు. పోనీ ఏలాగైనా టోపీవేద్దామన్నా తప్పడుసమన్వయం చెబ్తాడుకూడాను. (అతనికి ఇదోపాడిదుర్గుణం. తిక్కరేగితే, మంఛిగానే వుంటాడు. ఇప్పుడు రేచిక్కలో వుంనాడు. పైగా రీసర్చి ద్వేషి అయ్యాడు. మొన్న లజ్ దగ్గర కనిపిస్తే నిలేసి అడిగాను. కరవొచ్చాడు. ప్రాలుద్ధం.)

పోనీ ఇంకోరికిచూపిద్దామా అంటే వారు ఈఆధారాన ముక్కట్టుకొచ్చని, ముందు దీన్ని (Publish) చేసి కీర్తిని కాజేస్తే — ఎన్నింటికని ఇదవం? అంచాత జ్యోతిస్సూ పనికిరాలేదు.

దానకర్తనుపట్టి, ఛందస్సునుపట్టి తేలుద్దా మనుకొంటూన్నాను.

ఇంతవరకు మనకు లభించిన ప్రాదెలుగు ఛందఃశాసనాలలో, అద్దంకిశాసనం ప్రాచీనం.

తిరుపోజలోవుంది, మూడవ భీమమహారాజు శాసనం సీసంలో వుంది. రాజరాజకూతురు సోమల్దేవిశాసనంకూడా సీసంలో వుంది. దీర్ఘాసిశాసనం కూడా మనకు వొత్తాసి వొస్తోంది.

ఇది 'కంద' శాసనం. మీద చెయ్యేయ గానే, చెయ్యిచెయ్యంతా వోటేదురద. తప్ప కుండా 'కంద' ఐతీరాలి.

దానకర్తను గురించి తేలుద్దా మను కుంటే —

'సత్తెశ్య్రళ్' అన్నట్లు కనబడు తోంది రాతిపేడు. భారతంలో పేరుకొన్న సత్యాశ్రయుని నాటిభాష ఇదికాదు గనుక, వాడితాత సత్యాశ్రయునిదిగా స్వీకరిస్తు న్నాను. 'సత్యాశ్రయుడు' అనేదానికి 'సత్తె శ్రీళ్' ప్రాచీనపూర్వపదంగా భావించటం మహాపాపం కాదు.

శాసనంలో 'తెఱయ్' అనివుంది చూ డండీ: కన్నడభాషలోని 'తెఱ' అని దానికి, వికృతపు తెలుగురూపం. కన్నడంలో తెఱ అన్నగా పన్ను, 'యు' సముచ్చయార్థకం. 'యు'క్లుప్తరూపం 'య్'.'తెఱయ్' ఇలియట్ గారు సంపాయించిన అహదనకర తామ శాసనంలోనూ, కొద్దిమార్పుతో వుంది. ఫ్లీటుగారు ఏం మాట్లాల్లేదు ఇక్కడ.

'కవిజెంకు' అని యింకోమాట వుంది శాసనంలో, నేటి భాషలోకి అది మార్చా లంటే 'కవియమునకు' అని ఔతుంది. కవియమునకు సత్యాశ్రయమహారాజులుం గారు దానం యిచ్చారు అనిగదా తేలింది.

'అరిడగు' అని యింకోమాట.

ఈ రెండు మాటలనూ, కొంచం వివరిస్తాను—

యమశబ్దభవం జమ. అత్వానికి ఎత్వ మై జమ జెమ అయింది. ఇంకోవిధంగా చూస్తే దేవశబ్దానికి, తెలుగు జేజె. దానిలోని ఏకదేశం జే. దానికి మహదర్థకంలో, డుజు. జేండు. శ్రుతికటువుగా వుంటంచాత, తస్మాత్ సాదృశ్యమునుబట్టి, రామాత్ అయినట్లుగా తస్యసాదృశ్యమునుబట్టి, రామస్య అయినట్లు గా, దేముడు సాదృశ్యాన్నిబట్టి, జేముడు, దాంతరవాత జెముడు అయివుండవచ్చు నని తోచుచున్నది. దేముడు శబ్దంబు సుప్ర సిద్ధంబు.

"దేముడల్లే లోన
తిరుగుతున్నా డేటొ."

—యెంకిపాటలు.

పోతే, కుప్రత్యయానికి పూర్వం నగా గమం రాకపోడంలో, శాసనప్రాచీనత తెల్ల మౌతోంది.

ఇది సత్యాశ్రయునితాత ఐన అసలు సత్యాశ్రయుడు (అసలు తామరమందు అన్నట్లు) నాటిది గనుక, ఆనాటిభాష యిల్లాగే వుంటం ప్రాచీన శాసనపరిష్కర్త లగు బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రుల వారుప్రభృతులకు తెలీంది కాదు.

అరిడగు అంటే: అరి అంటే భూమి పన్ను. పైరు పండింతరవాత చెల్లించాల్సిన భూమిపన్నుకు అరి అనిపేరు. అహదనకర తాంరశాసనంలో ప్రభాకరశాస్త్రులవారు ఈ అర్థబలాన్నే స్వీకరించారు. డగు అనగా తరుగుదలకై ఇచ్చేడిపన్ను.

కొన్ని కొత్తమాటలు—

సెడ్లు, నేలె, బాణ ఇత్యాదులు.

అద్దంకి శాసనంలో "త్రిభువనాంకుశ బాణనిలిపి" అని వుంది. 'బాణ'కు సరియైన అర్థం తేలలేదని శ్రీమల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు అన్నారు. ఇందులో 'బాణ' అని వుంది మరి. దీంతెగ్గోయ్యా. ఇదియు శాసన ప్రాచీనతకు తార్కాణ. మంగి యువరాజు లక్ష్మీపుర శాసనంలో: 'నేల' అని వుంది. మంచన, మంచెన; మాచమ, మాచెమ; అయినట్లు నేల, నేలెకు కొత్తరూపం కావొచ్చేమో? వీణ వీణె వీణియ వీణ్య అనే రూప పరంపర ఈ ఊహకు ప్రోద్బలం.[4]

పౌణ అని యింకోమాట వుంది. బాణకు, బౌణ. బౌణకు పౌణ. పూర్వపూర్వరూపము లేమో అనుకోడానికి ఆర్తే వీలుచిక్కలేదు. చాలా గర్తిదాఖలా లున్నాయి.[5]

శాసనపంక్తులు అన్నీ, వ్యాసగీతలతో సహా పజ్జెనిమిది. శాసనప్రతిబింబం ఇస్తే బ్లాకులు చేయించడం కష్టం. పంక్తులు ఇస్తే, మీరు సరిపెట్టుకుంటారా? నేనేదో మార్చాననీ, దూర్చాననీ, ప్రతిబింబం చూపితే — రాయి ఛూపమనీ, అది చూపితే, ఛెస్, ఇంతేనా? అనీ కాకిగోల చేస్తారు.

పైగా, సంధులూ కీళ్లూ, కారకాలూ, అవీ ద్రావిడభాషా సంప్రదాయానుగుణంగా వున్నాయని రామకృష్ణయ్యగారూ, కాదు— ఎంతటి తెనుగుమాటైనా, (పీనుగలు (తె) పిణై + గళ్, పిణైగళ్, పిణైగ + ళ్ = పిణైగళ్ పీనుగ + లు : యిల్లా), ముందు సంస్కృతం తర్వాత ప్రాకృతం తరువాత తెలుగు అంటూ నారాయణరావుగారూ, అబ్బే — అల్లా కాదు, తెలుగుమాటలు చాలా Sanskritise చెయ్యబడినై (గోరు + అంటు = గోరంటు = కురంటక యిల్లా) అంటూ ప్రభాకరశాస్త్రిలవారూ, మళ్లీ ముగ్గులోకి వొచ్చి, కీచులాడుకుని బాధపడతారు.

ఎల్లా మరి?

అహాదనకర తాంరశాసనం అంతపనీ మళ్లీ గిరాంపథంలో జరుగుతుందని ఝడిసి, శాసనప్రతిబింబం యివ్వక సంకోచిస్తున్నాను. నిజం దాచడ మెందుకని మా అంకమ్మా, మా బావమరిదీ (వాడు ఇప్పుడు అయిదోక్లాసు చదూతూన్నాడు) అంటున్నారు. కాని మా ముసిలవ్వగారు, నువ్వు రాయి, కాని యేమైనా, అయినవాళ్లకూ కానివాళ్లకూ చూపద్దని కేకలేస్తున్నారు.

నన్ను మీరు తిట్టినా, దుమ్మెత్తినా, దీవించినా, యాగీచేసినా నేను శాసన ప్రతిబింబం యివ్వను. ససేమిరా అంటున్నాను. ఇహ నేను వాళ్లమాట వింటానని జయంతి రామయ్య

4. చిన్నయ్యసూరి మహాఅన్నీ తనకు తెలిసినట్లు కోస్తాడుగానీ, బాలవ్యాకరణం అరవైమూడు పక్కపుటలో, ఇరవైయోసూత్రం ఔతలిపేజీలోని విషయం అంతా శుద్ధబోకు. ఈ శాసనాంతమున ఈ విషయం విపులంగా చర్చించగలవాణ్ణి, మా ముసిలవ్వగూడా నిజం అంటే నిజం అంటోంది.

5. శాసనం అంతా పాతతెలుగులో వుంది. శాసనాన్ని చూస్తే చాకిరేవుబండగానూ, లిపిచూస్తే బమ్మరాతగానూ, భాష ఎలికల యానాదిభాషగానూ వుంది. ఐనప్పటికి— తెలుగుశిలాశాసనం గనక, మనకు మన తాత మెల్లకంటి కోడిరెప్పవలె సర్వథా పూజ్యంబు. సందియంబు చెంది కుందవలదు.

పంతులు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగార్లని మీరు బాతిసీపెట్టించినా నేను ఈవిషయం లో స్థితప్రజ్ఞుణ్ణి గనక, వాళ్ల మాట వినను. శ్రీనివాసశిరోమణికి ఆచోకే చెప్పను. అతను, నవగ్రహాల్నీ పన్నెండుగళ్లల్లోనూ కట్టేసి నిజం లాగవొచ్చు. అమ్మయ్యో-దేవాంతకుడు !

మరోమాట :

ఫ్లీటుదొరా, హుల్ ష్ ప్రభృతులు, దీని క్కాపీలు తీయించి, లండన్ పంపివుంటారని అనుకునేరు. లేదు. పాతానికి సౌత్ ఇండియన్ ఇన్‌స్కృిప్షన్స్ వెతికేరు. దండగ.

ఆరాయిమీదనే, ఫది పన్నెండేళ్లనించీ బట్టలు వుతికే చాకెత 'దృగ్గి' అనే ఆమె నన్ను యిల్లా అంది :

"మెక్కిడిగుడ్డి మా రాజువయ్యా ? నాకు గ్యానం వొచ్చినకాణ్ణుంచీ ఇది చాకలి రాయేగాని చదువులరాయి కాదయ్యా, యేం తంటాలు పడతావయ్యా బ్యాంబడా" అని. రావుబహదూర్ హోసకోట కృష్ణ శాస్త్రిగారుకూడా, నాతో, ఈ విషయమే చెప్పారు. ఇప్పటికీ నిండైన వారివిగ్రహం కళ్లకట్టిన ట్లవుపడుతోంది.

సత్యప్రమాణ పూర్తిగా, గాయత్రీ సాక్షిగా, త్రికరణశుద్ధిగా, పోట్లాటలు పెంచడం అయిష్టంచాత విశ్వశ్రేయహ్కాం క్షినై యీశాసనాన్ని ప్రతిబింబాల్తో ప్రచురించను. పంక్తులయినా యివ్వను.

నేను యిప్పుడు సిగిరెట్లు తాగడం మానేశాను. అయినప్పటికీ, అగ్నిసాక్షిగా (కౌండ్‌టానాదగ్గర లాండ్రీలో నిర్ఫు మండుతోంది. యిదుగో నేను మనోనేత్రంతో చూస్తున్నాను.) నేను ప్రతిబింబంతో శాసనం చూట్టానికైనా యివ్వనని శపథం చేస్తున్నాను.

నేను రుషితుల్యుణ్ణి గనక (ఏమన్నా అనుమానం వుంటే మా మునిమాణిక్యం నరశింహారావుని అడగండి; అతను 'స్వార్థం' కళ్లు కప్పకపోతే, చాలా మంచివాడు.) నా మాట వినండి. కేవలం దురుద్దేశంతో శాసన ప్రతిబింబాలు ఎగెయ్యడంలేదు. యిహ నేను దస్త్రుంకట్టిపెడుతున్నాను. కథకూడా 'కంచి'కి పో టిక్కెట్‌కోసం ఎగ్మూరు స్టేషనుకు వెళ్లింది.

కుమారి సుజాత

ఆంధ్రయువతి భరతనాట్యమున ప్రావీణ్యం గడించి, బొంబయిలో నాట్యప్రదర్శనాలిచ్చి ఖ్యాతి గడించింది. త్వరలో తన నాట్యబృందంతో ఆంధ్ర దేశం పర్యటన చేయనున్నది.